

ביאורים

רבי יוסף אלבו ממשיך למנות את היתרונות של מצוות התורה לעומת מצוות האדם:

ה. מוסר נצח

המוסר האנושי קובע את ערכיו על פי האופנה העכשווית. הוא מושפע מדעות שונות את הטון ומאופי הדור, ומתוכם הוא גוזר את הנורמה המתאימה לו. מושגי המוסר עלולים להשתנות בהתאם להשתנות החברה. המוסר האנושי יכול להראות פנים לכאן ולכאן, להפוך טוב לרע ורע לטוב בלי היסוס. הוא מוכן לשחוט 'פרות קדושות', גם בלי סיבה משכנעת שמצדיקה זאת, רק בגלל שהוא החליט. הוא מוכן להכשיר בדור הבא את השרץ שבדור הזה, לערוך שינוי תפיסה מקצה לקצה, רק כי היום זה יותר נראה לו. מחר זה כבר יוכל להשתנות שוב. ייתכן והמוסר האנושי ישאר יציב למשך כמה דורות, אך הוא לא יחזיק מעמד לנצח.

המוסר האלוהי לעומתו, יונק את ערכיו מתוך האמת המוחלטת. הוא לא קובע את המוסר על פי צרכי החברה, אלא מרומם את החברה אל ערכי המוסר. המוסר האלוהי רוצה בהתעלות רוחנית של החברה האנושית, והוא מתווה לה את הדרך הטובה ביותר כדי להתקדש. הוא לא מחליף את דעותיו חדשות לבקרים כדי להיות נח וידידותי לסביבה. הוא נאמן לערכי נצח ועקבי בדרישתו מבני האדם, בכל דור ובכל תקופה, לטפח את עולמם הרוחני אל מול התביעה האלוהית העליונה. המוסר האלוהי איננו בר שינוי. הוא שומר על יציבות לאורך כל הדורות, ולא מוכן להתגמש ולקפל דגלים גם בעתות משבר.

הרחבות

• האם התורה יכולה להשתנות?

אבל הַדַּת הַאֱלֹהִית, לְהִיּוֹתָהּ מְשַׁעֲרֵת מִן הַחֻמְקָה הַאֱלֹהִית, תִּבְאָר הַנְּאָה וְהַמְּגָנָה בְּכָל הַזְּמַנִּים. רבי יוסף אלבו מחלק בין הדת הנימוסית לדת האלוהית: הדת הנימוסית יכולה להשתנות בהתאם למקובל באותו הדור. הדת האלוהית היא נצחית. מכיוון שהיא נגזרה מחכמת הבורא היא מדברת על אמת ומוסר נצחיים.

למרות דברים אלו, במאמר שלישי מחדש רבי יוסף אלבו בעצמו שדווקא ייתכן שינוי במצוות הדת האלוהית כאשר ישנו ציווי מפורש מפי הקב"ה עצמו: "כבר אפשר שנאמר שיבואו בתורה האלהית דברים יימשך אסורם זמן מה כפי מה שתגזור החכמה האלהית, ואחר כך יתירם כפי מה שתגזור חכמתו יתברך, ואין בכתובים ראייה על הפך זה" [ג, טו, וראה גם פרקים יד-טז]. ייתכן שאפשר לתרץ שהתורה עצמה תתיר דבר שקודם היא אסרה, כמו שאכילת בשר נאסרה לאדם והותרה לנח. ההבדל בין שינוי זה לשינויים בדת הנימוסית הוא שבדת האלוהית השינויים נלמדים מהתורה עצמה.

הרמב"ם חולק על רבי יוסף אלבו, ולדעתו לא יכול להיות בתורה שינוי קבוע, ולכן מנה את הדבר במניין העיקרים.

שינויים לפי הזמנים

עוד, הַדַּת הַנְּמוּסִית, לְהִיּוֹת מְסֻדָּרָה בְּ-אָדָם, אִי-אֶפְשָׁר לֹא שִׁשְׁעַר הַנְּאָה וְהַמְּגָנָה בְּכָל הַזְּמַנִּים, כִּי אֶפְשָׁר שִׁשְׁתַּנֶּה הַמְּפָרֶסֶם בְּעַת-מָוֶה וְיִשׁוּב־ הַנְּאָה מְגָנָה וְהַמְּגָנָה נְאָה; כְּמוֹ שְׂנֵמֵצָא לְקֵיץ וְהַבֵּל וְהַדְּרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁנִּשְׁוֵאֵי הָאָחוֹת לֹא הִיָּה אֶצְלָם מְגָנָה, וְאֶפְלוּ בִימֵי אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָמָלֶךְ פֶּשֶׁהִיָּה מִתְנַצֵּל מִמֶּנּוּ [בראשית כ, יב]: "וְגַם אִמְנָה אַחֲתִי בַת-אָבִי הִיא אֵף לֹא בַת-אִמִּי" – וְאַחֲרֵי כֵן שָׁב מְגָנָה. וְלָזֶה אִי-אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הִירָאָה – הַנְּקִינִית מִן הַמְּגָנָה אֲשֶׁר יְבֹא בְּדַת הַנְּמוּסִית – נְצִחִית, כִּי תִשְׁתַּנֶּה בְּהַשְׁתַּנּוּת הַזְּמַנִּים. אֲבָל הַדַּת הַאֱלֹהִית, לְהִיּוֹתָהּ מְשַׁעֲרֵת מִן הַחֻמְקָה הַאֱלֹהִית, תִּבְאָר הַנְּאָה וְהַמְּגָנָה בְּכָל הַזְּמַנִּים. וְלָזֶה תִּהְיֶה הִירָאָה – הַנְּקִינִית מִן הַמְּגָנָה אֲשֶׁר בָּא בָּהּ – לֹא יִכְנַס בָּהּ שְׁנוּי וְהַפְּסָד, כִּי הִיא נְקִיָּה מִכָּל סִיג וְחֻלְאָה. וּמִזֶּה-הַצַּד אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְקַיֵּם לְעַד, כִּכְסָף הַנְּקִי מִכָּל סִיג, כְּמֵאֲמַר הַמְּשׁוֹרֵר [תהלים יב, ז]: "אֲמֹרוֹת יְיָ אֲמֹרוֹת טְהוֹרוֹת, כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לְאָרֶץ מְזַקֵּק שְׁבַעֲתִים".

למה נמשלה התורה לכסף

ובאורו: כִּי הַכֶּסֶף הַמְּזֻיָּף, הַנִּעֲשֶׂה בְּמִלְאֲכַת הָאֱלֹקִימִיָּא, יֵשׁ מְמוֹנָה שֶׁאִם יִתֵּן פְּעַם אַחַת לֹא תִגְלַה רְעוֹתוֹ, אֲבָל אִם יִתֵּן שְׁנֵי תִגְלַה רְעוֹתוֹ. וְיֵשׁ שִׁסְבָּל שְׁתֵּי הַתְּכוּת, וְיֵשׁ שִׁסְבָּל שְׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע אוֹ חֲמִשׁ, וּבִסּוֹף תִּגְלַה רְעוֹתוֹ. וְיֵשׁ שְׁלֹשׁ תִּגְלַה רְעוֹתוֹ כְּשִׁיִּתֵּן בְּכוֹר, וְאִם יִתֵּן בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה – תִּגְלַה רְעוֹתוֹ. וְהַכֶּסֶף הַצָּרוּף בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה, הַמְּזַקֵּק פְּעָמִים הַרְבֵּה, הוּא נְקִי מִכָּל זִיּוּף וְסִיג וְחֻלְאָה, שְׁאִי-אֶפְשָׁר שִׁשְׁתַּנֶּה אַחֲרֵי-כֵן, וְאֶפְלוּ יִתֵּן פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְלָזֶה תִּבְאָר אֲמֹרוֹת ה' בְּשֶׁהֵן טְהוֹרוֹת כֶּסֶף הַנְּקִי הַצָּרוּף בַּעֲלִיל לְאָרֶץ, שֶׁהוּא בְּמִקּוֹם מְגָלָה, בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה, מְזַקֵּק שְׁבַעֲתִים, שֶׁאִין בּוֹ חֲשֵׁשׁ שׁוּם-זִיּוּף. וְכֵן הִירָאָה הַנְּקִינִית מִן הַמְּגָנָה שֶׁבָּא בַתּוֹרָה, הִיא "טְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד" [שם יט, י], לְפִי שֶׁהִיא לֹא יִפֹּל בָּהּ הַשְּׁנוּי וְהַפְּסָד הַנּוֹפֵל בְּנְמוּסִית.

בְּעַת-מָוֶה - בזמן מסוים. וְיִשׁוּב - וישתנה. הִירָאָה - הַנְּקִינִית וְכו' - יראה הנובעת מהחכמה, יראה מלעשות מעשים רעים. סִיג - לכלוך שמעורב בחומר. וְחֻלְאָה - לכלוך חיצוני. הָאֱלֹקִימִיָּא - כימיה. הַנּוֹפֵל - החל.